

**Η ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΜΟΥΣΙΚΗ ΣΤΗΝ ΠΡΕΒΕΖΑ
ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΤΡΙΑΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΑΚΜΗΣ ΤΟΥ
ΛΙΜΑΝΙΟΥ (1930 -1960)**

Βασίλειος Τριάντης,

Μουσικολόγος – απόφοιτος του Τμήματος Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής της Σχολής
Μουσικής Τεχνολογίας του Τ.Ε.Ι ΗΠΕΙΡΟΥ

**4. ΤΟ ΣΑΪΤΑΝ ΠΑΖΑΡ, Η «ΑΝΩΤΕΡΗ» ΤΑΞΗ ΚΑΙ Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΣ
ΔΥΪΣΜΟΣ**

Η τοπική εφημερίδα «ΑΓΩΝ» (14-2-1955) με μια πολεμική κριτική και με ειρωνική θα λέγαμε διάθεση, - πιθανώς λόγω διαφορετικής κουλτούρας - γράφει για το Σαϊτάν-Παζάρ: «Σαϊτάν Παζάρ αποκαλούσαν τον γνωστό κι ανώμαλο δρόμο της αγοράς μας οι τούρκοι. Διαβολοαγορά σημαίνει στην κυριολεξία η ονομασία του. Και τον είχαν ονομάσει έτσι, γιατί με καλντερίμι όπως ήταν στρωμένος έκανε τους διαβάτες να γλιστρούν και να πέφτουν κάτω. Μα και σήμερα ο δρόμος αυτός για να δικαιολογήσει το όνομά του, κρατάει κάτι από την παλιά του ζαβολιά. Την μετέφερε όμως σε άλλο επίπεδο δράσεως. Γέμισε λαϊκά καμπαρέ, καφέ-αμάν νεοελληνιστί. Σαν το διαβαίνεις τις νυκτερινές ιδίως ώρες, σου έρχονται στο μυαλό οι στίχοι του παλιού ποιητή: «Από κρότον οργάνων βουίζει...» Όργιο ηχητικό, βιολιά και ντέφια. Εκεί ο Κατσαντώνης κι ο Αντώνης ο Σερέτης που' μαθέ να ζει ρεμπέτης, αρπάζονται από τα μαλλιά. Εκεί ο καρσιλαμάς συνταιριάζεται με την ταραντέλα. Εκεί ο αμανές έρχεται εις γάμον κοινωνίαν με την μακρόσυρτη τανγκοειδή ρομάντσα. Και όλα αυτά όχι από φωνόγραφους και ραδιόφωνα. Ζωντανά, σπαρταριστά, αδόμενα από καλλιπάρειες γαλιάντρες, που σα σειρήνες καλούν ξελαρυγγιζόμενες τους διαβάτες και ιδίως τους παρεπιδημούντες χωρικούς, στον έβδομο ουρανό της τέχνης και του μερακιού¹».

¹ Γιώργος Ιάσονος Μουστάκης, *Τα Πρεβεζάνικα*, εκδ. Δήμου Πρέβεζας, Δημοτικής Βιβλιοθήκης Πρέβεζας, Πρέβεζα 2002, σελ. 358

Το άρθρο της εφημερίδας εκτός του ότι μας δίνει μια ιδέα για την κακή φήμη που είχε το Σαϊτάν Παζάρ, ιδιαίτερα στους κύκλους της ανώτερης τάξης και την ύπαρξη ενός πολιτισμικού δυϊσμού που είχε να κάνει με κοινωνικές ταξικές διαφορές και τις κουλτούρες που αυτές οι τάξεις αντιπροσώπευαν, κάνει μια αναφορά και σε ένα ρεπερτόριο που αναμιγνύεται με το δημοτικό τραγούδι μέσα στα καφενεία, όπως το ρεμπέτικο τραγούδι και τα ευρωπαϊκά τραγούδια. Παρόμοια άρθρα συναντάμε στις Αθηναϊκές εφημερίδες του 19^{ου} αιώνα, από τους «ευρωπαϊστές» πολέμιους της ανατολίτικης κουλτούρας, ενάντια στα καφέ αμάν². Οι ορχήστρες όμως που έπαιζαν στο Σαϊτάν Παζάρ τη δεκαετία του '50 όποτε και κυκλοφορεί το άρθρο, ήταν ορχήστρες δημοτικές οι οποίες πολλές φορές είχαν και τραγουδίστριες που έφερναν από άλλα μέρη. Υποθέτουμε πως η αναφορά στα ευρωπαϊκά τραγούδια – τουλάχιστον στο Σαϊτάν Παζάρ - συνδέεται με κάποια ευρωπαϊκά κομμάτια που έπαιζαν οι μουσικοί στην αρχή του προγράμματος, τα μαρς³ και τις χόρες⁴, όπως για παράδειγμα τη “Ροζαμούντα” , το “Αμερικέν” και πολλά άλλα που συνήθιζαν να παίζουν εκείνη την εποχή και τα οποία αποτελούσαν απλά μια μικρή παρεμβολή στο ρεπερτόριο των δημοτικών ορχηστρών όπως άλλωστε συνηθιζόταν.

Όσον αφορά το ρεμπέτικο τραγούδι. Τα στέκια του λιμανιού και το Σαϊτάν Παζάρ το «στήριξαν» και το φιλοξένησαν αδιαμφισβήτητα, όχι όμως με τη μορφή ρεμπέτικης ορχήστρας που δρούσε επαγγελματικά στους παραπάνω χώρους, αλλά κυρίως με μεμονωμένους μουσικούς, οπαδούς του είδους που έπαιζαν περιστασιακά ή ζητούσαν να το ακούσουν σε πλάκες⁵ ή ακόμα και με ορχήστρες με μπουζούκια που έφερναν κάποιοι μαγαζάτορες από Αθήνα, επίσης περιστασιακά. Οι περιθωριακοί άλλωστε λιμανιώτες οι οποίοι χαρακτηρίζονταν άλλοι μάγκες και άλλοι κουτσαβάκια και οι οποίοι έζησαν και δραστηριοποιήθηκαν στο λιμάνι την εποχή της ακμής του, υπήρξαν θερμοί υποστηρικτές και του ρεμπέτικου. Το 1948 ο Μάρκος Βαμβακάρης ήρθε και έπαιξε στην Πρέβεζα στο καφενείο του Αποστόλη Καπώνη ή Καπέλα που βρισκόταν στην παραλία και σύμφωνα

² βλ. σχετικές αναφορές στη μελέτη του Θόδωρου Χατζηπανταζή, *Της Ασιάτιδος Μούσης Ερασταί, Η ακμή του Αθηναϊκού καφέ αμάν στα χρόνια της βασιλείας του Γεωργίου του Α΄*, Συμβολή στη μελέτη της προϊστορίας του ρεμπέτικου, εκδ. στιγμή, 1986

³ Οργανικοί σκοποί που παρέπεμπαν σε στρατιωτικά εμβατήρια που παίζονταν σε παρελάσεις.

⁴ Δεξιοτεχνικά οργανικά κομμάτια σε δίσσημο μέτρο που συνηθίζονταν όπως και τα μαρς να παίζονται στην αρχή του προγράμματος. Συνήθως η προέλευση αυτών των κομματιών ήταν από την Ρουμανία.

⁵ Δίσκος γραμμοφώνου.

με μαρτυρία του ίδιου του μαγαζάτορα, οι εργάτες του κόλλαγαν λίρες ενώ αυτός ενθουσιασμένος παρομοίωσε την Πρέβεζα με την Αμερική. Δεν κατάφερε όμως το ρεμπέτικο να «πρωτοστατήσει»⁶ στη λαϊκή μουσική της Πρέβεζας όπως έκανε το δημοτικό τραγούδι.

Ας επανέλθουμε όμως στο θέμα του πολιτισμικού δυϊσμού με αφορμή το άρθρο της εφημερίδας “Αγών” και να κάνουμε μια μικρή αναφορά στην ανώτερη τάξη της πόλης εκείνα τα χρόνια, ώστε να κατανοήσουμε την ύπαρξη του. Η κοινωνική διαστρωμάτωση όπως είχε καθοριστεί σύμφωνα με τον Ευαγ. Αυδίκο⁷ βάση της οικονομικής κυρίως δομής της πόλης, τοποθετούσε στην κορυφή, την τάξη των εμπόρων που συμπληρωνόταν από κάποιους επιστήμονες και κάποιους ανώτερους κρατικούς λειτουργούς (δικαστές, δημόσιους υπάλληλους), από τους οποίους οι περισσότεροι κατείχαν ένα λιοστάσι⁸ που κατά κάποιο τρόπο εκείνη την εποχή ενίσχυε το κοινωνικό τους κύρος. Πιο κάτω τοποθετεί τους διάφορους επαγγελματίες που συνήθως είχαν κληρονομιά και στην τελευταία θέση την εργατική τάξη που αποτελούνταν στην πλειοψηφία της από λιμενεργάτες και ελεύθερους εργάτες.

Η ανώτερη λοιπόν αστική τάξη προσπαθούσε να ζήσει σύμφωνα με τις επιταγές του σύγχρονου ευρωπαϊκού πολιτισμού – κυρίως πριν από το β΄ παγκόσμιο πόλεμο - και το λιμάνι της πρόσφερε αυτή τη δυνατότητα αφού λειτουργούσε σαν πύλη επικοινωνίας με τη Δύση. Τα παιδιά της διδάσκονταν γαλλικά στην εβραϊκή Alliance που στεγαζόταν στην εβραϊκή συναγωγή και σπούδαζαν στην Γαλλία, την Ελβετία, την Κωνσταντινούπολη. Οι γυναίκες προμηθεύονταν τα ρούχα και τα προικιά τους παραγγέλλοντας τα με γράμμα κυρίως από τη Γαλλία⁹

Ο τρόπος που διασκεδάζε η τάξη αυτή, ακολουθούσε και αυτός τα ευρωπαϊκά πρότυπα και είχε τους δικούς της χώρους ψυχαγωγίας. Αυτοί ήταν κυρίως το κέντρο του

⁶ Εννοούμε εδώ πως το ρεμπέτικο δεν ακούστηκε τόσο και ούτε παίχτηκε στα στέκια της πόλης όπως έγινε με το δημοτικό τραγούδι και τις ορχήστρες που το αντιπροσώπευαν. Σαν είδος δε μπόρεσε να στηρίξει τους μουσικούς επαγγελματίες.

⁷ Ευάγγελος Αυδίκος, «Πρέβεζα 1945 -1990», *Όψεις της μεταβολής μιας επαρχιακής πόλης*, εκδ. Δήμου Πρέβεζας – Δημοτικής Βιβλιοθήκης Πρέβεζας, Πρέβεζα 2000, σελ.191

⁸ Έκταση γης με ελαιόδεντρα.

⁹ *ibid.* σελ.194

Τηλιγάδη, το καφενείο του Φραγκισκάτου, του Κωστακιώτη και του Καραβέλα που βρίσκονταν στην παραλία. Ακουγαν τα ευρωπαϊκά τραγούδια της εποχής και χόρευαν διάφορους ευρωπαϊκούς χορούς, όπως βαλς, ταγκό, καριόκα, ρούμπα, σάμπα και έπαιζαν μπιλιάρδο. Πρέπει να σημειώσουμε πως οι παραπάνω χώροι δεν αναφέρονται πουθενά ως καφέ Σαντάν. Την περίοδο που μας ενδιαφέρει λειτουργούσε στην Πρέβεζα και χοροδιδασκαλείο ευρωπαϊκών χορών, του οποίου ιδιοκτήτης και δάσκαλος ήταν ο Σάββας Τσαλικίδης πρόσφυγας από τη Μ. Ασία. Τα καφενεία που αναφέραμε φιλοξενούσαν επίσης πολλές φορές θιάσους αλλά και ορχήστρες που έπαιζαν τους ευρωπαϊκούς χορούς. Και βέβαια οι θαμώνες αυτών των κέντρων δεν πήγαιναν ποτέ στα καφενεία στο Σαϊτάν Παζάρ. Άλλωστε η «ανώτερη» αστική τάξη συνήθιζε ιδιαίτερα στις αργίες να διασκεδάζει οικογενειακά, ενώ και τις υπόλοιπες μέρες η παρουσία γυναίκας στα καφεζαχαροπλαστεία του λιμανιού δεν ήταν σπάνιο φαινόμενο, κάτι που όμως δεν ίσχυε για τα στέκια στο Σαϊτάν Παζάρ όπου οι μόνες γυναίκες που μπορούσες να συναντήσεις στα μουσικά καφενεία, ήταν οι τραγουδίστριες που κάποιες φορές συνόδευαν τις ορχήστρες.

Παρά όμως το γεγονός ότι αυτές οι δύο εκφάνσεις του λαϊκού πολιτισμού της Πρέβεζας δε συμβάδιζαν, ωστόσο επηρέαζαν σε πολλές περιπτώσεις η μία την άλλη τουλάχιστον στην περίπτωση της μουσικής. Κάποιοι από τους δημοτικούς μουσικούς της πόλης και κυρίως οι βιολιτζήδες απέδιδαν σύμφωνα με μαρτυρίες, με περίσσια τέχνη ευρωπαϊκά κομμάτια όπως κάποια βαλς, ταγκό και άλλα και αποκτούσαν το θαυμασμό των πολιτών της «ανώτερης» τάξης. Τέτοια περίπτωση αποτελεί ο βιολιστής Τάκης Τζέμος. Σε πολλά κομμάτια του ρεπερτορίου της δημοτικής μουσικής της Πρέβεζας διαφαίνεται άλλωστε η επιρροή της ευρωπαϊκής μουσικής κουλτούρας. Μελωδίες όπως το οργανικό κομμάτι “Γενοβέφα” που σύμφωνα με κάποιους ερευνητές και μαρτυρίες μουσικών, αποτελεί σύνθεση που δημιουργήθηκε στην Πρέβεζα και το τραγούδι “Χριστίνα” που σαν ύφος ανήκει πιο πολύ στο ελαφρό τραγούδι της εποχής, παίζονταν από τις δημοτικές ορχήστρες φανερώνοντας έτσι αυτές τις επιρροές.